

Imaginea relațiilor româno-ruse din perioada 1878-1908 în documente diplomatice germane

Nicolae Ioniță

Aderarea României la alianța Puterilor Centrale în 1883 a fost văzută inițial de către ambele părți implicate, ca o simplă măsură conjuncturală, determinată de situația creată în Europa Centrală și de Est în urma Congresului de Pace de la Berlin, din 1878. Prin această mutare, România își asigura o protecție eficientă împotriva influenței crescânde în regiune a Rusiei, iar Tripla Alianță obținea un colaborator de încredere într-o regiune în care avea interese de expansiune teritorială și pe care nu dorea să o lase să cadă sub influența țaristă. Totul părea să se încadreze în strategia diplomatică a cancelarului Otto von Bismarck, care dorea să evite izolarea politică a Germaniei și să creeze o alianță prin care să asigure întinderea influenței noii puteri în Europa și menținerea unei relative stabilități politice pe continent.

Treptat însă, atitudinea din România în privința importanței acestei alianțe începe să se schimbe. Creșterea tensiunilor cu vecinul de la Răsărit, faptul că pe tronul României urcase un rege care făcea parte din dinastia conducătoare a Germaniei, apariția unei noi generații de politicieni, care își efectuaseră studiile la universități de prestigiu din spațiul de limbă germană, relativa izolare în care căzuse Franța, vechiul sprijinitor și model al României, precum și interese strategice și, nu în ultimul rând, economice, au determinat o reconsiderare a modului în care era privit noul aliat din Europa Centrală. Prestigiul de care se bucura Germania în spațiul european după 1871 și succesul pe care îl repurtase în dezvoltarea sa economică au avut un profund impact în rândul elitelor politice și culturale din România, care încep să ia în considerare urmărirea unui model german în construcția politică și economică a statului român. Aceasta era o schimbare remarcabilă de viziune a oamenilor politici români, care, încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, s-au aflat sub influența covârșitoare a Franței. În noile circumstanțe, noua putere europeană părea să fie o alternativă foarte atrăgătoare față de vechiul model francez, mai ales dacă se avea în vedere faptul că România și Germania nu aveau interese divergente de nicio natură (alta era situația în cazul relațiilor cu cealaltă mare putere din cadrul alianței – Austro-Ungaria), iar forța economică, influența politică și prestigiul cultural ale Germaniei exercitau o atracție considerabilă asupra elitei politice românești. Astfel se explică influența tot mai mare pe care a exercitat-o modelul german asupra spațiului public românesc la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar și faptul că, dintr-o alianță secretă, cunoscută numai de Regele Carol și de câteva personalități politice ale vremii, aceasta ajunge un fapt notoriu, acceptat, în mare parte, de opinia publică din țară. Din toate aceste motive, se poate aprecia că evoluția politico-economică și culturală a României de la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea a stat, într-o măsură semnificativă, sub semnul influenței germane.

Pe de altă parte, se înregistra concomitent o creștere considerabilă a interesului Germaniei față de spațiul românesc. Dacă, inițial, politicienii germani au

căutat să ignore dorința României de a adera la alianța Puterilor Centrale, acestora părăndu-li-se “o mutare de mare inteligență politică”¹ evitarea satisfacerii acestei dorințe, în cele din urmă au acceptat primirea noului stat român în cadrul alianței, dar avându-se în vedere mai ales interesele Austro-Ungariei de a avea la granițele sale un stat aliat, care să nu cadă sub influența Imperiului țarist și mai puțin dorința Germaniei de a-și extinde influența în această parte a Europei. Treptat însă, datorită unei tot mai accentuate izolări a statului german pe arena internațională, în perioada ulterioară îndepărtării lui Bismarck de la conducerea Cancelariei, sporirii tensiunilor cu Rusia și, nu în ultimul rând, descoperirii unor importante zăcăminte petrolifere în România, resurse de care economia Germaniei avea tot mai multă nevoie, la care se adăugau impresionantele cantități de cereale, pe care România era capabilă să le exporte, cu precădere în spațiul german, interesul conducătorilor de la Berlin față de această zonă începe să crească tot mai mult, ajungând până la a considera România ca pe un teritoriu în care era esențială preponderența influenței politice și economice germană. Astfel se explică de ce, la începutul secolului al XX-lea, Germania era cel mai important partener comercial al României, cel mai mare investitor în economia autohtonă și, datorită influenței Regelui Carol și a politicianilor germanofili, precum și a unei părți din elita culturală românească, cel mai apropiat aliat din cadrul Puterilor Centrale și un factor major de influență culturală.

Toate acestea se datorau și importanței tot mai mari acordată de Germania relațiilor cu statul român. O dovadă în acest sens o reprezintă și calitatea reprezentanților diplomați germani trimiși la București. În perioada 1878-1908, dintre cei opt reprezentanți ai Germaniei în România (în ordinea cronologică a misiunilor acestora): Friedrich Johann von Alvensleben, Ludwig von Wesdehlen, dr. Klemens August Busch, Anton von Säurma-Jeltsch, Bernhard von Bülow, Kasimir von Leyden, Hippolyt Ludwig Otto von Bray – Steinburg și Alfred von Kiderlen Wächter², unul – contele von Bülow – vine la București după ce ocupase poziția de secretar de stat în Ministerul de Externe german, iar ulterior, după încheierea misiunii sale în România, va ocupa poziția de Cancelar al Reich-ului (1904-1909), iar altul, von Kiderlen-Wächter, va fi numit, după plecarea din România, secretar de stat la Ministerul de Externe de la Berlin. Toți acești diplomați, indiferent de cariera pe care au urmat-o după încheierea misiunilor din România, au avut o contribuție majoră la strângerea relațiilor dintre cele două state și au exercitat o importantă influență asupra scenei politice românești, datorată și faptului că au beneficiat de acces la toți factorii de decizie din țară, începând cu Regele Carol și încheind cu autoritățile de pe plan local.

¹ ANIC, fond Casa Regală, ds. 91/1913, f. 1, extras din lucrarea fostului legat german în România din perioada 1910-1912, dr. Friedrich Rosen, *Diplomatische Wanderungen*, apărută în 1913. Dr. Rosen a ocupat, pentru scurtă vreme, funcția de ministru de Externe al Germaniei după război, în perioada mai – octombrie 1921

² Trebuie menționat faptul că, dintre diplomații enumerați mai sus, doar șapte au avut rangul de legați diplomați, primul dintre aceștia, contele Friedrich von Alvensleben fiind doar consul general al Germaniei la București. Reprezentanța diplomatică germană în România a fost ridicată la rangul de legăție doar începând cu anul 1880, primul legat fiind contele Ludwig von Wesdehlen.

În același timp însă, se poate aprecia faptul că niciodată Germania nu a considerat influența sa din România ca pe un câștig definitiv. Realitățile din această parte a Europei, dar și specificul relațiilor internaționale, au determinat autoritățile germane și pe reprezentanții acestora în România să păstreze întotdeauna o atitudine de un optimism prudent față de evoluția viitoare a relațiilor cu aliatul român. Această atitudine se datora faptului că Germania a fost conștientă că, prin includerea țării noastre în Tripla Alianță în 1883, se implica în problemele unei regiuni cu care era prea puțin familiarizată – agitata lume balcanică de la sfârșitul secolului al XIX-lea – și care intra, prin tradiție, în sfera de influență a unei alte Mari Puteri – Rusia. Tocmai această realitate, a influenței rusești în regiune, a preocupat în cel mai înalt grad autoritățile germane, mai ales după ce Imperiul rus începe să se arate din ce în ce mai ostil intereselor germane și se îndreaptă treptat, în anii 1891-1893, spre o alianță cu adversarul ireconciliabil al Germaniei din acea vreme – Franța. Nou formata alianță dintre cele două Mari Puteri amintite mai sus nu numai că anunța eșecul vechii politici externe a lui Bismarck, de izolare a Franței în Europa – eșec datorat, în mare parte, inabilității succesorilor fostului Cancelar – ci reprezenta și un semnal de alarmă pentru Cancelaria de la Berlin, care-și vedea periclitate alianțele sale cu țările din Răsăritul Europei (în special, cu România), ce puteau reveni sub influența unei Rusii devenite, de acum, în mod fățiș ostilă.

Acest pericol, de îndepărtare a României de aliatele sale din 1883, a fost o sursă constantă de îngrijorare atât a autorităților de la Berlin, cât și a diplomaților germani de la București, a căror principală preocupare pe durata misiunii lor în țara noastră a fost aceea de a întrevădea semnele unei sporiri a influenței ruse sau franceze în zonă, de natură să periclitizeze alianța statului român cu Puterile Centrale. De aceea, în rapoartele întocmite de reprezentanții Germaniei în România, de-a lungul întregii perioade cuprinse între Congresul de la Berlin (1878) și așa-numita “Criză balcanică” (1908), problema relațiilor româno-ruse sau româno-franceze și cea a influenței exercitate de cele două state asupra societății românești și a clasei sale politice este urmărită cu cea mai mare atenție.

În cele ce urmează, am căutat să prezentăm modul în care au fost reflectate în documentele întocmite de diplomații germani veniți în misiune în România relațiile diplomatice româno-ruse din perioada 1878-1908, aspecte legate de atitudinea clasei politice și a societății românești față de Rusia și interesele acesteia în regiune, diversele acțiuni politice, diplomatice și de altă natură desfășurate de Rusia și reprezentanții acesteia în țara noastră în scopul influențării relațiilor bilaterale, aprecierile diversilor legați ai Germaniei de la București cu privire la influența rusă în țara noastră, precum și explicațiile găsite de aceștia pentru persistența acestei influențe în regiune. În fine, am vrea să precizăm faptul că, prin materialul de față nu am dorit să înfățișăm o imagine obiectivă a relațiilor româno-ruse din perioada mai sus menționată, ci numai modul în care au fost reflectate acestea în rapoartele întocmite de o categorie specială de diplomați străini, reprezentanți ai unei țări aliate a României de atunci. Punctul central de interes al unui asemenea demers constă, credem, nu atât în prezentarea adevărului obiectiv din punct de vedere istoric, ci, mai ales, în ilustrarea modului în care sunt văzute realitățile din România și din Europa de Est din acea vreme de către persoane cu un

grad înalt de educație și de pregătire în domeniul diplomatic, așa cum erau reprezentanții Germaniei de la București, care rămân, în final, în ciuda petrecerii unei perioade relativ îndelungate în țara noastră, străini de această zonă și de mentalitățile ei. Lipsa de obiectivitate a aprecierilor acestora este evidentă, date fiind interesele pe care le reprezentau, dar trebuie să avem în vedere și faptul că păstrarea unei obiectivități absolute în scrierea istoriei rămâne un deziderat greu de atins și poate cea mai bună cale spre conturarea unei imagini obiective a realității de atunci este comparația dintre astfel de fragmente de imagini subiective.

România și Rusia între Congresul de la Berlin și “Criza balcanică” – imaginea unei relații ambivalente

Comportamentul statului țarist în timpul războiului ruso-turc din 1877-1878 și al Congresului de la Berlin au constituit, potrivit diplomaților germani acreditați la București, un adevărat șoc pentru conducătorii români de atunci. Au existat și încercări de reabilitare a Rusiei, din partea unor oameni politici români, dar acestea au avut prea puțin succes. Astfel, în 1889, Lascăr Catargiu susținea că nimeni nu trebuia să uite în România cărei Mari Puteri își datora existența Statul român, adăugând că “pierderea Basarabiei nu trebuie atribuită relei-voințe sau dorinței de expansiune a Rusiei, ci nepriceperii fostului cabinet Brătianu”³. Asemenea argumente nu convingeau pe nimeni, nici chiar pe autorul lor, iar ruptura apărută în relațiile diplomatice dintre cele două state vecine părea să fie de lungă durată. Disensiunile româno-ruse asigurau, pentru moment, o îndepărtare durabilă a statului român din sfera de influență rusă, spre mulțumirea Austro-Ungariei și Germaniei, care vedeau în această situație ocazia ideală pentru a-și extinde propria influență politică și economică în regiune. Cu toate acestea, diplomații germani acreditați în România nu și-au putut permite, în ciuda atuurilor considerabile de care păreau să dispună, să desconsidere pericolul revenirii României în sfera de influență a Marii Puteri răsăritene. În fapt, acest pericol și sesizarea oricăror semne ale revenirii influenței rusești în țara noastră au fost un leitmotiv al tuturor rapoartelor primite de Cancelaria de la Berlin de la reprezentanții acesteia la București. Aceasta, probabil, și datorită faptului că ieșirea României din cadrul Triplei Alianțe și alăturarea sa Rusiei ar fi reprezentat un adevărat faliment al politicii germane în Est, o pierdere pe care Germania nu putea să și-o permită și de care diplomații acreditați ai acesteia în țara noastră ar fi fost făcuți direct responsabili.

Pentru o lungă perioadă de timp însă, după încheierea Congresului de la Berlin, diplomații germani de la București păreau că își pot ignora temerile avute față de posibilele influențe ruse în România. Aceasta se datora faptului că relațiile româno-ruse din această perioadă erau considerate, pe drept cuvânt, ca fiind dezastruoase. Referitor la această problemă și la efectele prevederilor Congresului de la Berlin, un fost legat german în România relatează, în 1913:

³ ANIC, Colecția Microfilme Germania (RFG), rola 119, C. 512: raportul lui von Bülow către cancelarul Bismarck, 13 aprilie 1889.

“Din partea Germaniei, poate părea o dovadă de inteligență și perspicacitate politică, mai ales a lui Bismarck, faptul că a permis, la Congresul de la Berlin, jefuirea României, act pentru care Dobrogea era o compensație prea puțin prețuită, pentru că, astfel, între România și puternicul său vecin de la Răsărit, care împărțeau și aceeași credință ortodoxă cu ea, s-a căscat o prăpastie care, cum se credea atunci, nu va mai putea fi astupată niciodată. România a fost privită ca un puternic bastion contra panslavismului, legăturile sale cu Tripla Alianță au devenit tot mai strânse, iar Germania, lăsând la o parte activitatea din celelalte domenii economice, a ocupat o poziție de monopol în finanțele românești”⁴.

Calcululele cancelarului Bismarck aveau să se dovedească exacte și de această dată, după cum reiese și din raportul consulului general al Germaniei de la București, contele Friedrich Johann von Alvensleben, din februarie 1879⁵. Potrivit informațiilor obținute de acesta, în urma discuțiilor purtate cu Principele Carol, relațiile româno-ruse suferiseră o bruscă deteriorare la începutul anului 1879, datorată mai ales acțiunilor întreprinse de marea putere răsăriteană după încheierea războiului cu Imperiul Otoman. Anexarea de către Rusia a celor trei județe din sudul Basarabiei, consfințită de Congresul de la Berlin, a fost doar una dintre cauzele ce au dus la încordarea relațiilor dintre cele două țări. La aceasta se adăuga refuzul armatei ruse, pentru o lungă perioadă de timp, de a se retrage din Dobrogea, în ciuda cererilor repetate, în acest sens, formulate de partea română⁶. Soldații ruși au părăsit, în cele din urmă, noua provincie românească, dar au lăsat în urmă administrația rusă, care nu se va îndupleca să cedeze locul autorităților române decât după îndelungi stăruințe, astfel încât Principele Carol își exprima, în 1879, temerea că această provincie va trimite în Parlamentul României un candidat rus. Mai mult decât atât, odată cu retragerea lor din Dobrogea, autoritățile ruse vor reaminti, pline de compasiune, Bulgariei, faptul că această regiune îi aparținea, de drept, iar cedarea ei către România reprezenta o umilință pentru statul bulgar⁷.

În plus față de toate acestea, a mai apărut și problema postului de la Arab Tabia, de lângă Silistra. Acesta fusese odinioară un depozit de material de război pentru armata turcă, dar după 1878 era considerat un foarte important punct strategic în zonă atât de către armata română, cât și de cea rusă. Principele Carol îi declara consulului german de la București, în februarie 1879, că el vedea în Arab Tabia o bază de operațiuni pentru toate acțiunile militare care s-ar fi putut desfășura în zona Dobrogei, iar baronul de Ruait, reprezentantul Rusiei în România de atunci, se opunea cu înverșunare preluării acestui fort de către România, deoarece, potrivit acestuia, fără Arab Tabia, Silistra și-ar fi pierdut orice importanță strategică pentru

⁴ *Ibidem*, Fond Casa Regală, ds. 91/1913, f. 2 – dr. Rosen, *op cit*.

⁵ *Ibidem*, Colecția microfilme SUA, rola 21, K. 172624-172631 – raport al lui von Alvensleben, către secretarul de Stat din cadrul *Auswärtigesamt* (Ministerul de Externe german), von Bülow, 17, februarie 1879.

⁶ *Ibidem*, K. 172626.

⁷ *Ibidem*, K. 172627.

partea rusă⁸. Se profila chiar și posibilitatea apariției unor ciocniri militare româno-ruse în zonă. Referitor la această situație, conducătorul român îi declara contelui von Alvensleben, că România se va supune numai deciziilor adoptate de Europa în privința problemei respective, dar, dacă aceasta ar decide ca România să cedeze Arab Tabia, atunci poate mai bine ar fi fost ca Statul român să renunțe și la Dobrogea, pentru că această provincie nu ar fi adus decât probleme României, iar pierderea ei n-ar fi trezit niciun ecou în țară⁹.

Este ușor de imaginat efectul pe care l-a avut asupra relațiilor bilaterale româno-ruse comportamentul abuziv al Marii Puteri răsăritene față de fosta sa aliată din timpul războiului încheiat cu nici un an în urmă. La cele de mai sus s-au mai adăugat, de-a lungul anilor, diverse declarații ofensatoare ale conducătorilor ruși la adresa autorităților de la București¹⁰, atacurile ce apăreau în presa rusă la adresa României și a Principelui (ulterior, Regelui) Carol – atacuri care aveau o semnificație cu atât mai mare cu cât, după cum remarcă diplomații germani, presa rusă era cenzurată de autoritățile statului, deci aceste atacuri erau aprobate de cele din urmă¹¹ –, precum și activitatea desfășurată în România de legatul Rusiei la București, Mihail Alexandrovici Hitrovo (sau Hitrowo, în documentele germane). Se mai poate menționa și efectul pe care îl aveau la București mișcărilor amenințătoare de trupe ruse la granița României; amintim, în acest sens, evenimentele din 1887, când a fost deplasată de urgență în Basarabia o divizie de infanterie a armatei țariste, sub pretextul că aceasta ar fi fost necesară pentru distrugerea ouălor de lăcustă, sarcină pentru care, după cum precizau, amuzați, diplomații germani, “nimeni nu mai folosise vreodată armata până atunci”¹².

Cu toate acestea, însă, în opinia diplomaților germani acreditați în România, astfel de gesturi “neprietenoase” nu constituiau, nici pe departe, o dovadă a faptului că guvernării ruși ar fi urmărit, în mod special, să provoace deteriorarea relațiilor cu România sau să intimideze diverși oameni politici de la București, deși, fără îndoială, au reușit în ambele privințe. Atitudinea conducătorilor și diplomaților ruși față de România avea o explicație mult mai simplă: ei considerau această țară ca fiind a lor, o simplă provincie rusească, temporar aflată în afara granițelor Imperiului, după cum sublinia și legatul Imperiului la București, într-o declarație imprudentă din 1882:

⁸ *Ibidem*, K. 172628-172630.

⁹ *Ibidem*, K. 172631,

¹⁰ Țarul Alexandru al III-lea a declarat, la un moment dat, reprezentantului României la St. Petersburg, că “el, pentru suveranii străini din Peninsula Balcanică, ce nu au cum să înțeleagă caracterul poporului Lor, nu are nici-un fel de simpatie”, făcând o aluzie directă la persoana regelui Carol I – vezi *ibidem*, Colecția microfilme Germania (RFG), rola 120, C. 232 – raportul legatului von Leyden către cancelarul Hohenlohe, 18 decembrie 1894. O asemenea declarație, făcută în fața ministrului român, care avea obligația de a o transmite la București, nu putea fi considerată decât drept o provocare la adresa autorităților române și o nouă dovadă a desconsiderării cu care partea rusă înțelegea să trateze pe atunci România.

¹¹ *Ibidem*, rola 119, C. 359 – raport al lui von Bülow către cancelarul Bismarck, 30 mai 1888.

¹² *Ibidem*, C. 252-253 – raport al legatului von Busch către cancelarul Bismarck, 9 martie 1887.

“Îi vom lăsa pe soldații noștri din Odessa să înainteze prin Basarabia și, cu un singur pas, am ajuns în România, care ne aparține [s. n.]”¹³.

Declarația de mai sus a fost ulterior dezmințită de diplomatul rus, dar ea rămâne semnificativă pentru explicarea atitudinii autorităților țariste față de România. Ea dezvăluie astfel și motivațiile care stăteau în spatele amestecului făturiș al legatului rus de la București, dar și al altor oficiali ai Imperiului, în problemele politicii interne românești: în fond, era vorba nu de politica internă a altui stat, ci de o provincie exterioară a Rusiei, care trebuia să fie pregătită pentru venirea în rândul popoarelor pravoslavnice supuse Țarului. De aceea, legatul rus, Hitrowo, în timpul campaniei de răsturnare a Guvernului Brătianu, în 1888, acordă un sprijin foarte activ Opoziției antiliberală¹⁴, îi susține pe diferiți pretendenți la Tronul României, așa cum era cazul prințului Bibescu, primit întotdeauna în casa legatului rus cu onorurile convenite unei Altețe Regale¹⁵, acordă importante subsidii bănești ofițerilor români de rang înalt și boierilor înfundați în datorii etc. Sprijinul pe care îl primește acest diplomat din partea St. Petersburgului pentru astfel de acțiuni este deplin, fapt dovedit și prin trimiterea a nu mai puțin de 800.000 de franci către reprezentantul Rusiei la București, pentru susținerea campaniei de răsturnare a Guvernului Brătianu – potrivit informațiilor deținute de diplomații germani în România¹⁶. Niciun efort nu era precupețit pentru nobila cauză a lărgirii mării familii ortodoxe, aflate sub supravegherea și îndrumarea țarului Alexandru.

Dar tentativele de readucere a României în sfera de influență a Rusiei nu se limitau numai la activitatea reprezentantului Imperiului la București. Astfel, în 1888, contele von Bülow, legatul german în România de atunci, atesta apariția a ceea ce considera a fi un nou pericol pentru menținerea noului stat balcanic în sfera de influență a Germaniei: răspândirea în țară a unui număr mare de negustori de icoane ruși (numiți, în documentele germane, “iconari”). Pericolul care rezida în acest fenomen consta, în opinia sa, în faptul că scopul real al vânzării acestor icoane rusești nu era acela de a se obține un profit, cu toate că se câștiga foarte bine din comercializarea lor, ci în aceea că astfel se răspândeau ideile panslavismului pe teritoriul României:

“Faptul că panslavismul face propagandă politică tocmai prin aceste icoane, nu este o metodă nouă în această zonă, locuită de popoarele orientale ortodoxe. Această practică de influențare a concepțiilor religioase și de altă natură ale oamenilor este utilizată aici din timpuri străvechi, încă din vremea Imperiului Bizantin. În Est, icoana este un mijloc extrem de eficient pentru inducerea de idei politice în rândul maselor”¹⁷.

¹³ Idem, Colecția Microfilme SUA, rola 31, K. 173018 – raport al legatului german în România, Wesdehlen, către cancelarul Bismarck, 28 februarie 1882.

¹⁴ Idem, Colecția Microfilme Germania (RFG), rola 119, C. 285 – raport al legatului german în România, von Busch, către cancelarul Bismarck, 12 ianuarie 1888.

¹⁵ *Ibidem*, C. 377 – raport al lui von Bülow către cancelarul Bismarck, 27 iunie 1888.

¹⁶ *Ibidem*. Această sumă ar fi fost depusă la *Banque de Roumanie* de către Hitrowo.

¹⁷ *Ibidem*, C. 451-452, raport al lui von Bülow către Bismarck, 22 decembrie 1888.

Primejdia ce deriva din acest tip de propagandă își avea originea, în opinia diplomaților germani de la București, în faptul că ideile sale principale se bucurau de un real succes în rândul majorității populației românești, apărând chiar informații potrivit cărora negustorii ruși ar fi convins mulți țărani, arendași și moșieri din România să semneze un angajament prin care jurau credință Țarului:

“Se promite țăranilor că vor primi atâta pământ cât vor pofti de la Țar, că nu vor mai plăti nici un fel de impozite, că vor putea să are ce teren vor pofti, după cum o fac și țăranii ruși, pentru că în Rusia nu există ogoare care să fi fost luate în stăpânire individuală, ci pământul aparține tuturor țăranilor”¹⁸.

Succesul propagandei ruse în România era însă recunoscut și de oficialitățile române, și în primul rând de regele Carol, care, în 1889, povestea legatului Germaniei – contele von Bülow – că, în același an, principele Ferdinand, în timp ce se întorcea dintr-o plimbare, ar fi fost întâmpinat de țăranii beți dintr-un sat de lângă București, cu urarea “Trăiască împăratul nostru Alexandru al III-lea!”¹⁹. Eficacitatea dovedită de asemenea acțiuni de propagandă și influențare va determina multiplicarea lor, astfel încât, în scurt timp, pe tot cuprinsul țării este semnalată apariția unor “emisari” ruși – diverși căldărari ambulanti, vânzători de coase, iconari, veterinari etc. – care, cu toții, ar fi insuflat țăranilor “convingeri comuniste și panslaviste”²⁰. Totul părea a fi, în opinia diplomaților germani și a autorităților române, o vastă conspirație a Rusiei, care, prin agenții săi, încerca să cucerească societatea românească pornind de la straturile sale cele mai de jos, pentru ca astfel să poată ajunge la influențarea deciziilor politice ale conducătorilor români.

Direcția în care se dorea influențarea politicii românești era indicată de propunerile înaintate prin diverși emisari oamenilor politici români, care conțineau, toate, aceeași idee, reluată obsesiv: unirea României cu Rusia. În cazul în care se accepta această propunere, dădea asigurări însărcinatul cu afaceri al Rusiei la București, România s-ar fi bucurat de privilegiile Marelui Ducat al Finlandei, adică și-ar fi păstrat nestingherită toate instituțiile sale²¹. Problema pe care și-o puneau diplomații germani acreditați la București era: cât de credibile puteau să pară asemenea promisiuni ale Rusiei conducătorilor români, care cunoșteau prea bine comportamentul brutal al Guvernului rus atât față de aliații săi ocazionali – cum a fost și România în războiul ruso-turc din 1877-1878 –, cât și față de proprii supuși? La această întrebare, răspunsurile oferite de politicienii români, dar și de diplomații germani, sunt contradictorii. Putem cita, în acest sens, opinia lui Al. Lahovary, din 1889:

“Este posibil ca Rusia să fi fost extrem de apreciată în această zonă a Balcanilor în timpul Țarului Alexandru I. Însă, acum, Rusia și-a păstrat același sistem

¹⁸ *Ibidem*, C. 454-455, raport al lui von Bülow către Bismarck, 25 decembrie 1888.

¹⁹ *Ibidem*, C. 609 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 17 noiembrie 1889.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, C. 552 – raport al lui von Bülow către cancelarul Bismarck, 15 mai 1889.

autocratic, a cărui aplicare, în această parte a Balcanilor nu mai este posibilă, după ce statele de aici au suferit, timp de 41 de ani, influența atâtor idei occidentale. Rușii au rămas la fel ca înainte de Războiul Crimeii, fanatici și brutali, urmarea neputând fi alta, decât că, acum, la fel ca și atunci [în 1853-1856, în timpul Războiului Crimeii – n. m.], «intelighenția» românească se va situa întotdeauna de o parte potrivnică Rusiei»²².

Opinii asemănătoare au fost exprimate și de diplomații germani acreditați în România, așa cum este cazul contelui von Bülow, care, în 1892, referindu-se la noi incidente care înrăutățiseră brusc relațiile ruso-române²³, arăta:

«Așa cum o arată și alte evenimente din ultimul timp, conducerea politicii externe rusești se află acum în mâinile funcționarilor care au activat inițial la consulatele Imperiului din Orient, și care au repus în funcțiune metodele drastice utilizate de Rusia de când lumea. Înainte, când popoarele din Balcani nu aveau o conștiință națională prea dezvoltată și prestigiul înțeleptului Țar era incomensurabil, asemenea metode aduceau întotdeauna rezultatele dorite. Sub motivația că «Atotputernicului Țar, singur stăpânitor, nu i te poți împotrivi», Divanul Moldovei se supunea tuturor ucazurilor protectorului rus, chiar dacă acestea nu-i conveneau, până acum 40 de ani.

Astăzi însă, când popoarele din Balcani au dobândit, o dată cu independența, și o Constituție democratică și o spoială de cultură occidentală, precum și, mai ales, un tip de naționalism extrem de viu și de ușor excitabil, imaginea Marii Puteri nordice nu mai este aceeași din vechime și recurgerea la procedee de la Mentschikowo nu va face decât să ducă la obținerea unor rezultate contrare celor scontate. De aceea, după părerea mea, vom putea privi liniștiți cum foștii aliați vor fi întăriți chiar de Rusia în convingerea lor că trebuie să caute sprijin și ajutor contra intervențiilor abuzive ale rușilor la alte Mari Puteri europene»²⁴.

O mărturie a modului în care Rusia înțelegea să trateze micile state vecine o constituia și tot mai frecventa referire a diplomaților ruși la «iritarea» provocată țarului de anumite măsuri ale guvernelor acestor țări. Semnificația acestui gest nu scăpa politicianilor români și nici diplomaților străini acreditați în România, fiind

²² *Ibidem*, C. 553.

²³ În acest caz, era vorba de încercarea făcută de nava rusă «Olga» de a încălca regimul de carantină al portului Sulina, tentativă dejucată însă de autoritățile portuare, ceea ce a dus la agravarea temporară a tensiunilor româno-ruse, vezi *ibidem*, rola 120, C. 63-64, raportul lui von Bülow către cancelarul Caprivi, 31 octombrie 1892.

²⁴ *Ibidem*, C. 64-65; Mentschikowo – Este vorba de Alexandr Danilovici Menșikov (1673-1729), fost general și favorit al lui Petru cel Mare. De origine umilă, a avansat, grație prieteniei cu țarul Petru și propriului talent, până la cele mai înalte grade militare. A condus armata rusă în timpul războiului cu Suedia (1702-1713) și, după moartea lui Petru (1725) s-a căsătorit cu soția acestuia, Ecaterina I – pe care o și încoronează ca țarină, devenind astfel adevăratul suveran al Rusiei. Tutore al tânărului țar Petru al II-lea, și-a exercitat puterea cu o asemenea severitate, încât a provocat revolta aristocrației ruse, care l-a exilat în Siberia, cf. *Enciclopedie de istorie universală* (coord. Marco Drago, Andrea Boroli), București, 2003, p. 883.

vizibil faptul că marele Imperiu vecin considera țările vecine drept simple provincii ale sale (dacă nu erau, atunci urmau să devină) ce trebuia să se supună dorințelor țarului. Numai că Rusia nu mai avea, momentan, mijloacele necesare pentru a susține o asemenea poziție, o consecință a acestei situații fiind și reacția avută de ministrul de Externe român, Al. Lahovary, care, în 1889, după invocarea de către legatul Rusiei la București a unei asemenea "iritări" a țarului, declara:

*"Nous ne pouvons pas céder chaque fois qu'ils nous disent que leur Empereur est irrité; ils abusent trop de cette irritation, nous avons une opinion publique et un Parlement à ménager"*²⁵.

Se părea, așadar, că ruptura apărută în relațiile dintre România și Rusia era ireversibilă, iar distanța existentă în acel moment între aspirațiile celor două state era imposibil de acoperit. Aceasta era și opinia diplomaților germani de atunci, în momentele lor de optimism. Putem aminti, în acest sens, declarația legatului german Klemens Busch, din 1888:

*"În România găsești cu greu persoane care să se declare, în mod public, «prietenii ai Rusiei»"*²⁶.

Asemenea momente de optimism erau însă rare, datorită faptului că realitatea venea, de multe ori, să contrazică brutal speranțele diplomaților germani. Din acest motiv, aceștia manifestă o îngrijorare crescândă față de posibila răsturnare a situației existente după 1878 în relațiile româno-ruse, preocupare care era justificată, dacă se au în vedere atât realitățile vieții politice românești din această perioadă, cât și experiența nefericită avută de diplomația germană cu celelalte țări balcanice. Este vorba aici în special de Serbia și Bulgaria, a căror atitudine față de Rusia s-a schimbat de atât de multe ori de-a lungul perioadei 1878-1908 încât Guvernul Reich-ului a ajuns să manifeste o neîncredere profundă față de conducătorii politici ai țărilor din regiune. Totuși, și în acest caz, situația României părea mult diferită față de cea a vecinilor sale, atât de ușor schimbătoare, datorită experiențelor neplăcute suferite de-a lungul timpului în relațiile cu Rusia, a căror amintire nu ar fi trebuit să se șteargă atât de ușor, după cum arăta și legatul german, Alfred von Kiderlen Wächter, într-un raport din 1900:

"Oamenii de stat români, de toate orientările politice, au declarat că România caută să-și asigure protecția cu ajutorul Triplei Alianțe. Aceste convingeri sunt înrădăcinate în mintea conducătorilor români, pentru că amintirile din timpul Războiului din 1877 sunt încă prea vii, pentru a pleca urechea la glasul de sireună

²⁵ ANIC, Colecția microfilme Germania (RFG), rola 119, C. 544, raportul lui von Bülow către Bismarck, 30 aprilie 1889;

²⁶ *Ibidem*, C. 328, raportul lui von Busch către Bismarck, 10 aprilie 1888.

al Rusiei și a se ajunge, astfel, la bruște schimbări de poziție față de Rusia, cum s-a întâmplat la Sofia sau la Belgrad”²⁷.

Ruptura existentă între interesele temporare ale României și Rusiei nu însemna însă, nici pe departe, că influența rusă asupra societății românești și posibil asupra viitoarei politici externe a țării putea fi neglijată. Dincolo de interesele divergente ale celor două țări, existau mult prea multe asemănări între români și ruși, pentru ca aceasta să nu aibă în final și consecințe în plan politic, fapt recunoscut și de diplomații germani de la București:

“Firea rușilor, așa cum este ea, este mult mai pe gustul românilor decât cea prea scortoasă și oarecum trufașă a austriecilor. Asta se întâmplă pentru că, deși românilor nu le plac multe din însușirile de care depinde puterea Rusiei, pe de altă parte ei posedă aproape toate slăbiciunile și viciile rusești. Când românii și rușii se găsesc într-o încercătură, și asta se întâmplă nu rareori, ei se înțeleg reciproc numaidecât”²⁸.

La acest dat natural, se adăuga politica extrem de abilă a diplomaților ruși acreditați în România, care au avut întotdeauna grijă să promoveze imaginea Rusiei și interesele sale nu numai prin metodele mai sus amintite, ci și folosindu-se de libertățile constituționale românești, precum libertatea (relativă, este adevărat) cuvântului scris. În consecință, Imperiul rus dispunea propriile sale publicații în România de atunci, menite să îi apere, mai mult sau mai puțin fățiș, propriile interese, precum *L'Independence Roumaine* și *Express Orient*²⁹. Pe aceeași linie se înscria și politica diplomaților ruși de influențare a vieții politice interne din România, care se concretiza adesea prin acordarea unor stipendii substanțiale anumitor personalități publice sau categorii sociale influente (diverși politicieni, membri de vază ai vechii boierimi ruinate etc.), care sprijineau ulterior interesele ruse în România. Sprijinirea fățișă a prietenilor Rusiei a atras ostilitatea conducătorilor politici români, în special a celor liberali, dar nu toată lumea gândea pe atunci în România precum unii liberali sau junimiști, după cum observa și un diplomat german în 1888:

“Faptul că această subvenționare a Opoziției [n. n., împotriva Guvernului liberal] de către Hitrowo s-a făcut în mod public și aproape ostentativ, nu a condus decât la creșterea prestigiului Rusiei de aici”³⁰.

Principalul rezultat al politicii abile a diplomaților ruși a fost o îmbunătățire considerabilă a imaginii Rusiei în România, devenind evident, la un moment dat, chiar și pentru observatori independenți – precum legatul Italiei în România – că

²⁷ *Ibidem*, rola 120, C. 467 – raportul lui Kiderlen Wächter către cancelarul Hohenlohe, 29 octombrie 1900.

²⁸ *Ibidem*, rola 119, C. 376, raport al lui von Bülow către Bismarck, 27 iunie 1888.

²⁹ *Ibidem*, C. 377. Acestea erau identificate ca atare de diplomații germani din România, ceea ce nu înseamnă în mod necesar că asta ar fi fost și realitatea.

³⁰ *Ibidem*, C. 378.

prestigiul Imperiului Rus în rândul populației și clasei politice românești era mult superior celui de care se bucura Austro-Ungaria, de exemplu, deși aceasta din urmă era un stat aliat celui român. Energia și perspicacitatea reprezentanților intereselor ruse în România de atunci, afinitățile culturale și cele de pe plan psihologic dintre cele două popoare, toate acestea făceau ca Rusia să se bucure de o imagine mult mai bună în rândul societății românești decât Austro-Ungaria, o aliată ipotetică, neștiută decât de Rege și de alți câțiva conducători și de care românii se simțeau despărțiți de bariere de ordin cultural, dar și politic, pe care diplomații acestei din urmă Mari Puteri nu știau să le înlăture:

“Una din cauzele acestei situații este faptul că, de exemplu, Austria are aici doar un ziar mic, abia citit de altcineva decât comunitatea germano-austriacă din România – *Rumänischer Lloyd*. În plus, reprezentanții Austriei ar trebui să dea dovadă, în lupta lor pentru a câștiga influență în România, de acel *nervus rerum* pe care Rusia l-a arătat cu atât de mult succes aici. Până atunci, aici nu se aude mai nimic de galbenii austrieci, deși românii ar primi, chiar cu mai multă bucurie, guldenii decât rublele rusești”³¹.

Probabil însă, diplomația austriacă a considerat că încheierea unei alianțe secrete cu România însemna tranșarea definitivă în favoarea sa a competiției cu Imperiul Rus pentru influența în această țară. Cât de mult s-au înșelat astfel conducătorii de la Viena, constata în 1900 și legatul german în România, Kiderlen Wächter:

“Sarcina principală a diplomației rusești, aceea de a face ca Rusia să apară în fața statelor balcanice ca un fel de «Frățior» [*Brüderchen*], chiar și atunci când «Frățiorul» se arată neprietenos și brutal, a fost îndeplinită aproape întotdeauna cu oarece succes; aceasta și pentru că sarcina propusă i-a fost ușurată de atitudinea distantă pe care oamenii de stat și diplomații austrieci au adoptat-o față de statele de la sud de Dunăre”³².

Deosebirea frapantă dintre comportamentul celor două Mari Puteri față de România și celelalte state balcanice se va vedea și cu prilejul crizei apărute în 1900 între România și Bulgaria, criză rezolvată în urma intervenției Rusiei la Sofia. Ulterior încheierii acestei „crize”, reprezentantul german în România descria, cu amărăciune, impresia dezolantă lăsată de atitudinea Austro-Ungariei, cu acest prilej, în rândul conducătorilor politici de la București:

“Din păcate, chiar cu prilejul ultimei crize, atât din partea presei austriece, cât și din cea a oficialilor de la Viena, s-au făcut multe greșeli. Aceștia n-au știut decât să dea sfaturi «înțelepte» României și chiar să-i aducă critici destul de aspre, pe când reprezentantul Rusiei, înainte ca Guvernul rus să rezolve problema

³¹ *Ibidem*, C. 378-379.

³² *Ibidem*, rola 120, C. 466 – raport al lui Kiderlen Wächter către cancelarul Hohenlohe, 29 octombrie 1900.

definitiv prin intervenția făcută la Sofia, a arătat mult interes și o deosebită simpatie pentru cauza României, ceea ce a creat o puternică impresie asupra firii vanitoase și ușor iritabile a românilor”³³.

Era o diferență semnificativă în ceea ce privea atât atitudinea, cât și înțelegerea situației reale din zona balcanică între diplomații celor două Mari Puteri din zonă, ceea ce nu putea rămâne fără urmări. Numai viitorul urma să arate dacă amestecul de frică și admirație, reprezentând sentimentele nutrite în România față de Rusia, se va dovedi un stimulent mai puternic pentru îmbunătățirea relațiilor dintre cele două țări vecine, decât alianța secretă încheiată cu Austro-Ungaria și Germania, ce adusese atât de multe beneficii României, dar care era minată de grave contradicții chiar de la încheierea sa.

Un diplomat rus în România – Mihail Alexandrovici Hitrovo

Cel mai interesant personaj dintre toți reprezentanții diplomați străini din România, menționați de-a lungul perioadei 1878-1908, în rapoartele diplomaților germani de la București, rămâne “*Herr Hitrowo*” (după cum era menționat în documentele germane ale vremii), legatul Rusiei în România până în 1891. Activitatea acestuia este urmărită cu mult interes, ba chiar cu admirație de omologii săi germani, mai ales de către contele von Bülow, el fiind, în opinia lor, un model pentru toți reprezentanții diplomați ruși ce activau în țările din zona balcanică. Portretul conturat de diplomații germani legatului rus ne înfățișează, în final, un adevărat personaj de roman, ajuns printr-un concurs de împrejurări să reprezinte interesele unei mari puteri în țara noastră.

Astfel, cariera în diplomatie a lui “*Herr Hitrowo*” pare să fi avut un curs destul de sinuos, dacă avem în vedere faptul că a debutat prin cercetarea sa de către poliția rusă, pe când era doar un tânăr funcționar, pentru deturnare de fonduri. Este însă salvat prin intervenția contelui Nicolai Pavlovici Ignatiev, ministrul de Externe al Rusiei de atunci, care i-a oferit totodată șansa de a se afirma în calitatea de reprezentant al intereselor ruse în spațiul balcanic³⁴. Dobândirea postului de legat al Rusiei în România nu a fost însă lipsită de peripecii, Mihail Al. Hitrovo ajungând în final în această poziție, pentru care era atât de potrivit, mai ales pentru a scăpa de diversele probleme pe care singur și le crease:

³³ *Ibidem*, C. 468. Conflictul româno-bulgar, rămas atunci doar la nivel diplomatic, a fost provocat de pretențiile ambelor țări asupra unei mici insule – numite Bujorcanu – situate pe Dunăre, între localitățile Zimnicea și Șiștovo. Disputa respectivă era pe punctul de a degenera într-un conflict armat între cele două state, mai ales că Bulgaria declara, în mod public, că s-ar bucura de sprijinul ferm al Rusiei. Realitatea s-a dovedit însă mai complexă decât calculele politicianilor bulgari, dat fiind faptul că Rusia a profitat de această situație în interes propriu și, cum intenționa în acel moment să își îmbunătățească relațiile cu România, a intervenit la Sofia, forțând guvernul Bulgariei să renunțe la pretențiile sale. În acest fel, după aprecierea unanimă a diplomaților germani din România, Rusia dădea o dublă lovitură, îmbunătățindu-și simțitor relațiile sale cu România, fapt pe care îl urmărea de mai mulți ani, și sporindu-și prestigiul de care se bucura pe plan european, dat fiind faptul că a devenit evidentă autoritatea de care se bucura în fața conducătorilor bulgari, cf. *ibidem*, C. 466.

³⁴ *Ibidem*, rola 119, C. 375 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 27 iunie 1888.

“Fost trișor la cărți, descoperit de colegi, fost revoluționar, mereu băgat până la gât în datorii, desfrânat și ros de sifilis, dar, în postul pe care-l ocupă, mereu întreprinzător și un profund cunoscător al caracterului popoarelor din Balcani și maestru în arta de a-i stăpâni pe acești oameni, îmbinând cu abilitate biciul și zăhărelul, în întregime lipsit de scrupule în alegerea mijloacelor pe care le folosește, animat de un patriotism fanatic, *Herr Hitrowo* este un prototip pentru toți diplomații ruși, care, după reușita pe care au avut-o odată în Polonia, ar vrea să aducă acum cât mai multe din țările balcanice pe același drum³⁵”.

Tocmai aparentele defecte ale lui “*Herr Hitrowo*” și experiențele sale mai puțin ortodoxe din perioada în care fusese un simplu funcționar în St. Petersburg îl recomandau cu prisosință pentru politica pe care Imperiul Rus avea de gând să o ducă față de România în această perioadă. Conform unor informații obținute întâmplător de diplomații germani în România, Mihail Hitrovo deținea o îndelungată experiență personală, ce-l putea ajuta să organizeze acțiuni provocatoare de genul celei a “iconarilor”, amintită mai sus. Astfel, contele von Bülow, în timpul șederii sale la St. Petersburg din 1881, aflase despre reprezentatul intereselor ruse la București că ar fi fost foarte legat odinioară de persoana generalului Mihail Dmitrevici Skobelev, supranumit, în Rusia, “Generalul Alb”. Apropiindu-se sfârșitul acestuia din urmă, viitorul legat rus l-a convins să-și înstrăineze o parte din avere și, cu banii obținuți, să confecționeze 400.000 tablouri cu imaginea “Generalului Alb”, pe care să le răspândească în rândul mujicilor, ce ar fi aflat astfel de “mărețele fapte de arme ale eroului poporului”. Mihail Hitrovo a fost însărcinat cu vânzarea acestor “icoane”, dar, din păcate pentru imaginea generalului în cauză, acțiunea a eșuat, dat fiind că, după moartea “eroului poporului”, cel însărcinat cu răspândirea portretelor celui decedat s-a grăbit cu banii câștigați spre bordelurile moscovite³⁶. În concluzie, cine altcineva putea fi mai bine pregătit pentru postul de reprezentant al Rusiei în România decât „*Herr Hitrowo*”? În același timp, ne putem lesne imagina care era soarta unei părți a fondurilor trimise de autoritățile ruse legatului lor de la București.

Pe de altă parte, diplomatul rus a fost foarte bine văzut de societatea bucureșteană a timpului său, nefiind deloc antipatizat de români, așa cum sperau, pe atunci, Regele Carol și miniștrii săi. De exemplu, după cum remarca legatul german, atunci când intra la Café Capșa sau la Jockey Club, “toți autohtonii din bar sar să-i întindă mâna”³⁷. Făcând parte din protipendada bucureșteană, „*Herr Hitrowo*” avea și datorii pe măsura celor pe care îi frecventa – membrii aristocrației românești. Astfel, după cum îi relatează P. P. Carp, în 1888, legatului Germaniei, la Café Capșa avea o datorie de 35.000 franci, iar la Sinaia nu mai putea veni, pentru că refuzase să își plătească datoriile pentru cazarea la hotel³⁸.

Succesul reprezentantului Rusiei în înalta societate românească era însă o certitudine, el atrăgându-și, de altfel, tocmai din acest mediu, cei mai mulți acoțiți,

³⁵ *Ibidem*, C. 375-376.

³⁶ *Ibidem*, C. 452 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 22 decembrie 1888.

³⁷ *Ibidem*, C. 377.

³⁸ *Ibidem*, C. 360 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 30 mai 1888.

potrivit contelui von Bülow. “*Herr Hitrowo*” nu lipsea de la nicio petrecere românească, unde reușea să rămână “o prezență remarcabilă”. Invitat mereu la salonul lui Madame Oteteleşeanu (cea care se recomanda, pe atunci, drept “*princesse Lori Schwarzenberg de Bucarest*”), diplomatul rus se impunea în “cele mai înalte cercuri ale protipendadei bucureștene” și domina fără probleme orice petrecere, deși, adăuga legatul german, era mic, cocoșat și bolnav de sifilis³⁹. În plus, pentru a câștiga cât mai mulți susținători ai intereselor ruse în România, domnul Hitrowo lasă larg deschise ușile reședinței legației ruse de la București, ce devine astfel un nou punct de atracție pentru societatea bucureșteană:

“*Herr Hitrowo* este extrem de primitiv, fiind o companie foarte plăcută în reședința sa din strada Mosconi. Această reședință nu este la fel de distinsă precum cea a contelui Goluchowski, dar în casa legației ruse este lăsat să intre oricine, mai ales dacă este român, și este lăsat să facă ce vrea, să bea, să fumeze sau să joace cărți până în zori de zi”⁴⁰.

În ceea ce privește mijloacele utilizate de diplomatul rus în România pentru promovarea intereselor țării sale, acestea constau, potrivit afirmațiilor contelui von Bülow, mai ales în apelarea la influența cunoștințelor sale române, câștigate prin mijloacele mai sus prezentate și în utilizarea abilă a unor instrumente de mare efect în această zonă: presa aservită intereselor sale și mita.

Astfel, se susținea faptul că legatul rus ar fi controlat ziarele *L'Independence Roumaine* și *Express Orient*, care “stau oricând la dispoziția sa”. Pe lângă acestea, Hitrowo se mai ocupa și cu plasarea a diverse articole în ziarele românești care nu îi erau aservite în mod oficial, reușind astfel să influențeze într-un mod subtil opinia publică din țară în direcția dorită de autoritățile ruse. Pentru mituirea diverselor oficialități române și pentru susținerea financiară a boierilor rusofili, legatul rus dispunea de fonduri secrete, estimate de Regele Carol la cca. 70.000 ruble pe an, sumă care putea ajunge până la 800.000 ruble în împrejurări deosebite⁴¹. Acești bani, conform informațiilor germane, ajungeau nu numai la diferiți boieri înglodați în datorii, ci au fost la fel de bine primiți și de diferiți lideri ai “disidenței radicale” liberale din 1888.

Pe de altă parte, diplomatul rus era, la rândul lui, subiectul multor atacuri apărute în presa română din acea vreme, mai ales din partea celei de factură liberală,

³⁹ *Ibidem*, C. 377 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 27 iunie 1888.

⁴⁰ *Ibidem*. Conte Agenor Maria Goluchowski – legatul Austro-Ungariei în România de atunci, viitor ministru de Externe al Imperiului. De altfel, contrastul dintre cele două reședințe – cea austriacă – “distinsă”, dar și distantă în același timp – și cea rusă – cu ușile mereu deschise – ni se pare semnificativ, el simbolizând și diferența existentă între atitudinea pe care diplomații fiecăreia dintre cele două țări înțelegeau să o adopte față de România. Pe de altă parte, se poate menționa aici că legatul rus afișa un dispreț profund pentru statul austro-ungar în sine, declarând, fără a se sfii, în 1882: “Statul austro-ungar este aproape un cadavru, care trebuie șters cât mai curând de pe hartă”, cf. Idem, Colecția microfilme SUA, rola 31, K. 173017, raportul lui Weddehlen către Bismarck, 28 februarie 1882.

⁴¹ Idem, Colecția Microfilme Germania (RFG), rola 119, C. 378 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 27 iunie 1888.

fapt pentru care el își exprima deseori îngrijorarea, în prezența legatului Germaniei, pentru că aceste atacuri ar fi putut fi reproduse de zierele germane, engleze sau franceze, și astfel ar fi ajuns să-i facă “o reputație proastă”. Răspunsul ziarelor aflate pe statul de plata al legatului rus era însă pe măsura atacurilor la care acesta era supus; de exemplu, după un astfel de atac la adresa sa, într-un număr al ziarului *Express Orient*, Ion. C. Brătianu era numit “inept, cinic, revoluționar, maniac, grosier și bătrân mazzinian”, insulte potrivite stilului epocii⁴².

Mihail Al. Hitrovo a fost rechemat, în cele din urmă, în Rusia, în 1891, fiind înlocuit de cavalerul Nicolae de Fonton. Dacă pentru mulți dintre omologii săi rechemarea a însemnat începutul unei cariere îndelungate și pline de succes – contele von Bülow va ajunge ministru de externe și apoi cancelar al Germaniei (1900-1909), contele Goluchowski va fi numit ministru de Externe al Austro-Ungariei, Kiderlen Wächter – secretar de Stat în Ministerul de Externe al Reich-ului german etc. – pentru atât de eficientul Hitrovo rechemarea nu a însemnat, la fel ca pentru atâția alți funcționari ruși din acea perioadă, decât apropierea de sfârșitul carierei⁴³. De multe ori dezavuat de superiorii săi pentru metodele utilizate – așa cum era cazul ministrului rus de Externe din 1889, Nicolai von Giers⁴⁴ –, “*Herr Hitrovo*” părea să dețină o protecție specială, ce îi permitea să manevreze printre adversarii săi. În realitate, el era cel manevrat și, atunci când politica Rusiei față de România a început să dea semne că va urma un alt curs, a fost înlăturat fără multe menajamente, ceea ce l-a readus în anonimul din care ieșise. În mod clar, administrația țaristă nu era dispusă să favorizeze ascensiunea profesională a funcționarilor săi de rang inferior.

Pe de altă parte, dincolo de soarta particulară a lui Mihail Hitrovo, figura sa rămâne emblematică pentru legăturile care se mențineau, la un nivel mai profund, între România și Rusia țaristă acelor vremuri. Deși, la nivel declarativ, relațiile româno-ruse erau foarte reci, reprezentantul Marii Puteri răsăritene la București reușește să exercite o influență semnificativă asupra vieții politice și societății românești. Practic, “*Herr Hitrovo*” se simte ca “peștele în apă” în mediul românesc: are acces la personajele cele mai prestigioase de pe scena politică și din societatea bucureșteană (inclusiv la Regina Elisabeta a României, care îl apreciază în mod deosebit⁴⁵); reușește, prin mijloace specifice, să influențeze deciziile politice din țară; are drept clienți permanenți diverși reprezentanți ai vechilor familii boierești, pe care îi salvează de la ruină, prin acordarea unor stipendii generoase, în schimbul loialității acestora față de interesele Rusiei; dispune de organe de presă de mare tiraj și influență, care atacă în mod constant acele personalități politice considerate a fi ostile intereselor imperiului de la Răsărit; are acces la cele mai sensibile informații, prin intermediul diferiților interpuși ai săi, care ocupau posturi importante în cadrul statului. În final, se poate aprecia că, prin intermediul legatului său de la București,

⁴² *Ibidem*, C. 361 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 30 mai 1888.

⁴³ Se pare că, ulterior rechemării sale de la București, Mihail Al. Hitrovo a mai ocupat, pentru o perioadă, un post de diplomat în cadrul ambasadei ruse din Japonia – vezi <http://www.koreanhistoryproject.org/Ket/C27/E2702.htm>, consultat la data de 13 noiembrie 2010.

⁴⁴ ANIC, Colecția Microfilme Germania (RFG), C. 615 – raport al lui von Bülow către Bismarck, 25 noiembrie 1889.

⁴⁵ *Ibidem*, C. 521 – raportul lui von Bülow către Bismarck, 14 aprilie 1889.

dar și datorită afinităților culturale de necontestat, Rusia exercita o influență mai mare asupra societății românești decât aliatele oficiale ale acesteia, Germania și Austro-Ungaria. Aceasta cu toate că regele României de atunci făcea parte din familia conducătoare a Germaniei, că exista un tratat de alianță – secret, este adevărat – între statul român și cele două state germanice, că reprezentanții diplomați ai acestora aveau drept de acces, în mod mai mult sau mai puțin oficial, la cele mai înalte oficialități ale statului și la informațiile furnizate de acestea, că economia și finanțele României se aflau, aproape în totalitate, sub control german și austro-ungar, iar Austro-Ungaria stăpânea o provincie locuită în majoritate de români, care conviețuiau, de secole, cu o importantă minoritate germană. Cu toate acestea, germanii și reprezentanții lor diplomați în România rămâneau, în esență, străini de realitatea românească, așa cum recunoșteau și singuri. Într-un final, diferențele culturale vor fi mai importante decât tratatele secrete de alianță, tentația politicianilor români de a adopta modelul de dezvoltare german se va dovedi a nu fi fost mai mult decât o iluzie, iar Rusia va câștiga lupta pentru influență în acest spațiu și fostul dușman de la 1878 va deveni aliatul României din 1916. În aceste condiții, Germania își va pierde singurul aliat din această zonă considerat multă vreme ca fiind sigur, evoluție pe care numai cei neavizați au considerat-o o surpriză la acea vreme, iar Rusia va rămâne, într-o formă sau alta, singurul stăpân trainic al acestui spațiu, pe care îl înțelegea atât de bine și de care era legată prin atâtea afinități

The Image of the Romanian-Russian Relations during 1878-1908 Reflected in German Diplomatic Documents

Abstract

The period between the Congress of Berlin (1878) and the beginning of “the Balkan Crisis” (1908) represents a privileged one for the Romanian-German relationship. This situation could be explained by the following facts: the same political and economical interests of the above-mentioned countries; the importance of the Romanian natural resources for the entire German economy; the Romanian kingdom’s need and desire to take advantages against the Russian empire’s permanent claims, being protected, in the same time, by a great European power.

Therefore, despite the seeming coincidence of the both countries’ interests, their alliance was permanently challenged by the Great Power of contemporary Russia. Since the 18th century, this country has been searching for a large expansion in the South-Eastern Europe. As a result, the German diplomats in Bucharest attempted hardly to keep Romania far from the Russian lasting influence and near to the Central Powers’ new allies.

In this paper I intend to present the following main ideas: How the German messengers understood, explained and judged, in all their written documents, from Berlin or elsewhere, the Romanian-Russian diplomatic relationships during 1878-1908, the attitude of the political classes and of that of the entire Romanian society toward the interests of the Russian Empire in this region well-known as “the Powder Barrel of Europe”. I also tried to present different political or diplomatic actions undertaken by

Russia and its ambassadors in Romania in order to warm up the relations between these two countries.

The documents I used are mainly new and unpublished. They can be found in the Microfilms Collections about Germany and USA, preserved in the Department of the Central Historical National Archives from Bucharest. Other documents have been published at the end of the First World War in the following toms: *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette* (1871-1914) and *Sammlung der Diplomatischen Akten de Auswärtigen Amtes*, Berlin (1926-1927).